

Doğuş Üniversitesi Dergisi, 17 (2) 2016, 131-149

KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN BİR GİRİŞİMCİLİK BOYUTU OLAN DENETİM ODAĞI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ*

THE IMPACT OF PERSONALITY TRAITS ON THE LOCUS OF CONTROL AS AN ENTREPRENEURIAL DIMENSION

Lütfiye ÖZDEMİR

İnönü Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü

lutfiye13@hotmail.com

Geliş/Received: 22-12-2014, Kabul/Accepted: 26-01-2016

ÖZ: Bu çalışmanın amacı, öğrencilerin kişilik özelliklerinin denetim odağı üzerindeki etkisini belirlemektir. Araştırma Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi'nde 581 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Veri toplamada Şahin ve arkadaşlarının (1993) sosyotropi-otonomi ölçeği ve Spector'un (1988) denetim odağı ölçeği kullanılmıştır. Veriler Pearson Korelasyon, Basit Doğrusal Regresyon ve Çoklu Regresyon Analizi ile değerlendirilmiştir. Sonuç olarak otonom kişilik özelliğinin içten denetim odağının bir yordayıcısı olduğu bulunmuştur. Kişisel başarı denetim odağının alt boyutu olan içten denetim odağı üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir. Sosyotropik kişilik özelliğinin dıştan denetim odağının bir yordayıcısı olduğu saptanmıştır. Son olarak sosyotropik kişilik özelliğinin alt boyutlarından onaylanmama ve ayrılık kaygısının dıştan denetim odağı üzerinde etkili olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sosyotropik-Otonom Kişilik, İçten-Dıştan Denetim Odağı

ABSTRACT: The purpose of present research is to investigate the impact of personality traits on the locus of control of undergraduates. The research was conducted on 581 undergraduates in Kyrgyzstan-Turkey Manas University. For data collection Şahin and colleagues' (1993) sociotropy-autonomy scale, and Spector's (1988) locus of control scale were used. The research hypotheses were tested using Pearson Correlation, Simple Linear Regression, and Multiple Regression Analysis. As a result, it was found that autonomous personality trait was a predictor of internal locus of control. In addition, personal success had a positive impact on internal locus of control which is subdimension of locus of control. It was determined that sociotropic personality trait was a predictor of external locus of control. Eventually it was observed that the subdimensions of sociotropic personal trait, disapproval and seperation anxiety had an impact on external locus of control.

Keywords: Sociotropic-Autonomous Personality, Internal-External Locus of Control

JEL Classifications: M00, M10, M130

1. Giriş

Günümüzde toplumların gelişmesinde ve kalkınmasında önemli bir yere sahip olan girişimcilik sürecinde, kişilerin girişimcilik ruhunu açığa çıkarabilmek ve bu bağlamda bireylerin doğuştan getirdikleri kişilik özelliklerini bilmek önem arz etmektedir. Kişilik, bireyin doğuştan getirdiği ve yaşamı sonucunda kazandığı özelliklerin tamamıdır (Doğan, 2013: 57). Bu, esas olarak psikoloji alanının bir

* Bu makale, 24-26 Nisan 2014 tarihinde Bişkek'te Uluslararası Atatürk Alatau Üniversitesi'nde sunulmuş bildirinin makaleye dönüştürülmüş şeklidir.

araştırma alanı olmakla birlikte, eğitim ve yönetim disiplininde de önemi yadsınamayacak bir konudur. Çünkü eğitim ve yönetim disiplinleri de insan ile yakından ilgilenmektedir. Bu bağlamda gerek denetim odağı gerekse sosyotropik ve otonom özellikler gerçekten önemli kişilik konuları arasında yer almaktadır. Çünkü kişilik bireyin doğumuyla birlikte getirmiş olduğu genetik özelliklerde yer almakta olup, bireyin kişilik gelişimiyle devam eden, meslek seçimini etkileyen, davranışları üzerinde önemli bir etkisi bulunan, iş ve aile yaşamını belirleyen ve hatta kişinin hayatında mutlu olup olmamasında etkili olan niteliklerle ilgilidir. Daha da önemlisi, bir toplumda bulunan insanların girişimcilik eğilimlerine sahip olup olmadıkları taşımakta oldukları kişilik özelliklerine göre belirlenebilmektedir. Bir toplumun gelişiminde girişimciliğin önemli bir etkiye sahip olduğunu varsaydığımızda, girişimciliği teşvik adına insanların kişilik özelliklerinin bilinmesi ve girişimsel kişilik özelliklerinin açığa çıkarılması gerçekten önemlidir. İşte arz edilen önemlerinden dolayı bu çalışmada kişilik konusu araştırılmaktadır. Geçmişten günümüze kişiliğe ilişkin birçok kuram geliştirilmiştir. Bunların en çok bilinenleri özellik (trait) ve beş faktör kişilik kuramıdır (Tuncer vd., 1992: 19). Özellik kuramına göre kişilik bireyin sahip olduğu niteliklerle belirlenen bir yapıdır. Kişinin temel özellikleri bilinirse, kişiliği de öğrenilebilir. Beş faktör kişilik kuramına göre kişilik; dışadönüklük, uyumluluk, sorumluluk, duygusal denge, yeniliklere açıklık şeklinde sınıflandırılmaktadır (Morgan, 1999: 51; Leung ve Bozionelos, 2004: 62). Araştırmacılar, kişiliği bu şekilde beş faktör altında sınıflandırmanın ayrıntıya girmek anlamına geldiği yönünde bir eleştiride bulunarak daha dar kapsamlı olarak incelemenin yerinde olabileceği görüşünü ileri sürmüşler; sosyotropik ve otonom kişilik özellikleri şeklinde yeni bir sınıflandırma yapmışlardır. Bahsi geçen sınıflandırma henüz yeni bir alan olup psikoloji alanında çalışılmıştır; yönetim alanında sosyotropik-otonom kişilik özellikleriyle ilgili sınırlı sayıda araştırmaya rastlanabilmektedir. Sosyotropik-otonom kişilik özelliklerinin denetim odağı üzerindeki etkisine ilişkin araştırmalar ise henüz bulunmamaktadır. Çünkü literatür tarandığında, kişilik özelliklerinin ve denetim odağının ya tek başlarına araştırıldıkları ya da başka değişkenlerle ilişkilendirildikleri görülmüştür. Bu bağlamda araştırmanın özgün bir niteliği bulunmakta olup, Türkçe literatüre önemli katkılar sağlayabilmektedir.

Beck (1983), bilişsel kuramında kişiliği sosyotropi ve otonomi şeklinde sınıflandırır. Sosyotropi, 'bir kişinin diğer insanlarla olan pozitif iletişimine yatırımı' olarak tanımlanır. Buna göre, insanlar sosyal desteğe ve kendilerini iyi hissedebilmek için başkalarının düşüncelerine ihtiyaç duyarlar. Otonomi ise 'bir kişinin kendi bağımsızlığını, hareket serbestliğini ve kişisel haklarını korumak ve artırmak için yaptığı yatırımlardır'. Bu özelliği yüksek kimseler, kendi aktivitelerine kendilerinin yön vermesinden ve kendileri için önemli olan işler başarmaktan hoşlanırlar ve doyum sağlarlar (Özdemir, 2015). Sosyotropik kişiler, sosyal bağların zayıflaması, ilişkilerin sonlanması ve reddedilme gibi durumlara duyarlı kimselerdir. Otonom özellikli bireyler ise başkaları tarafından kontrol edilmek istemeyen, başarıya ve bağımsızlığa büyük önem veren kişilerdir.

1960 yılında geliştirilen ve psikolojide kişiliğin önemli bir yönü olarak görülen denetim odağı, hayatta karşılaşılan olayların asıl nedenlerinin ne olduğuna dair kişisel algıya ait düşüncelerdir (Dilmaç, 2008: 1). İçsel denetim odağı bireyin yeteneği, çabası ya da becerisi vasıtasıyla sonuçlar üzerinde etkiye sahip olduğu konusundaki kişisel inancıdır. Bu kişiler, yaşamlarını kendi kararlarının

yönlendirebileceğini düşünürler, başarı ya da başarısızlıklarını kendi sorumluluklarında değerlendirirler ve çevrelerini kendi yararlarına değiştirebileceklerine inanırlar. Dıştan denetim odağı ise bireyin sonuçları dışsal güçlerin kontrol ettiği konusundaki inancıdır. Bu bireyler, başarı ya da başarısızlıklarını çevresel koşullara yüklerler. Çünkü dıştan denetimliler, çevrenin kontrolü altında olduklarına inanmaktadırlar. Bu araştırma, sosyotropik-otonom kişilik özelliklerinin bir girişimcilik boyutu olan denetim odağı üzerindeki etkisini belirleyebilmek amacıyla yapılmıştır. Bu amaçla, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi öğrencileri üzerinde bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırma ilgili üniversitenin Veterinerlik, Mühendislik, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İletişim ve Edebiyat Fakültelerinde ve Meslek Yüksek Okullarında yürütülmüştür.

2. Kişilik ve Kişilik Özellikleri

Kişilik kavramı geçmişte olduğu gibi bugün de yaygın olarak araştırılan konulardan biridir. Ancak tüm kuramcıların hemfikir olduğu bir kişilik tanımı yoktur. Çünkü kişilik psikolojide içeriği en geniş kavramlardan biridir (Altın, Sanioğlu ve Uslu, 2013). Morgan (1999: 311) kişiliği bireyin diğer kişilerin yanında gösterdiği davranış özellikleri olarak ele alır. Aghaee ve Ören (2004: 9) ise kişiliği insanları tanımlayan ve tanıtan tahmin edilebilir davranışlar dizisi olarak açıklar. Kişiliğin ne olduğunu açıklayabilmek için pek çok kuram geliştirilmiştir. Bunların en çok bilinenleri özellik (trait) ve beş faktör kişilik kuramıdır (Tuncer vd., 1992: 19).

Özellik kuramına göre, kişilik bireyin sahip olduğu niteliklerle belirlenen bir yapıdır. Kişinin temel özellikleri bilinirse, kişiliği de öğrenilebilir (Morgan, 1999: 312). Beş faktör kişilik modelini geliştiren Norman (1963), çalışmasında beş faktörlü bir model elde etmiştir; dışa dönüklük, uyumluluk, sorumluluk, duygusal denge ve yeniliklere açıklıktır (McCrae ve John, 1992; Morgan, 1999: 51; Leung ve Bozionelos, 2004: 62). Ancak bazı yazarlara göre bu model, kişiliği çok geniş açıklamaktadır (Rauch ve Frese, 2007). Bu yüzden kişiliğin daha dar kapsamlı özellikler açısından incelenmesi bir gerekliliktir, bu şekilde kişilik özellikleri ile ilgili bilgiler detaylandırılabilir (Özdemir, 2015). Bu bağlamda Beck ve arkadaşları 1983 yılında kişilik boyutlarını daha iyi açıklayabilen (Şahin vd., 2003) bir model geliştirmişlerdir. Bu kişilik özellikleri içerik açısından psikoloji literatüründe uzun bir geçmişe sahip olmasına rağmen, ilk kez Beck ve arkadaşları (1983: 272) tarafından sosyotropi ve otonomi olarak adlandırılır.

2.1. Sosyotropik Kişilik Özellikleri

Sosyotropi, bireyin diğer insanlarla olumlu ilişkilerde bulunabilme ihtiyacını belirtmektedir (Otacıoğlu, 2008; Kabakçı, 2001). Sosyotropik bireyler, olumlu imaj elde edebilmek için önemli gördükleri kişilerin sevgisini, saygısını, onayını ve değer vermesini sağlayabilme konusunda yoğun gereksinim içinde bulunan kişilerdir (Şahin, Ulusoy ve Şahin, 2003; Doğan, 2010; Özdemir, 2015). Yüksek sosyotropik bireyler için diğer insanlardan onay almak çok önemlidir. Çünkü sosyotropik bireylerin olumlu kendilik imgelerini sürdürebilmeleri, kendileri için önemli olan kişiler tarafından sevlilmelerine, sayılmalarına, onaylanmalarına ve önemsenmelerine bağlıdır (Otacıoğlu, 2008). Kişilerarası ilişkilerde algılanan kayıp veya reddedilme bu tür insanlarda depresyona yol açabilir (Sato ve Gonzalez, 2009; Doğan, 2010; Kabakçı, 2001). Sosyotropik özelliği yüksek olan kişiler ortak faaliyetlere girişmeyi ve başkalarına yardım etmeyi severler (Beck, 1987); başkaları tarafından kullanılmaya yatkındırlar ve fazla inatçı değildirler. Ayrıca insanlarla olan

ilişkilerinin düzgün işlemesine önem verirler ve onlar tarafından kabul görmek isterler (Doğan, 2010).

2.2. Otonom Kişilik Özellikleri

Otonomi, bireyin kendini yönetebilmesi, özgür düşünüp karar verebilmesi, kararını eyleme geçirebilmesi, özgürlük hakları ve bağımsız davranabilme gücü ve yetisidir. Bu çalışmada otonomi kavramı Beck'in (1987) "bireyin bağımsızlığı, kişisel haklarını koruyabilme ve arttırabilme özelliği ve belirlenen amaçlara ulaşabilme ihtiyacı" şeklinde yaptığı tanımlama ile sınırlıdır. Bu kişilik özelliği yüksek olan bireyler, kendi aktivitelerini yönlendirmekten, amaçlarına ulaşmaktan, çevrelerinde olup bitenleri kontrol etmekten ve başarılı olmaktan mutluluk duyarlar (Doğan, 2010; Kabakçı, 2001; Pollard, 2003). Otonom bireyler daha çok amaçları engellendiğinde, başarısız olduklarında ya da özgürlüklerinin ellerinden alındığını hissettiklerinde depresyona girebilmektedirler (Kabakçı, 2001). Çünkü otonom bireyler çevrelerinde olup bitenleri kontrol etmeye ve başarılı olmaya yoğun gereksinim duymaktadırlar (Sato ve McCann, 2007; Dasch vd., 2008; Beck, 1983). Yüksek otonom özellikli bireyler için başarılı ve mükemmel olmak önemlidir. Özlerini tanımladıkları rol gereği kendileri ve başkaları için yüksek standartlar koydukları düşünülebilir. Yaşam planlarını başarılı ve mükemmel olmak üzerine kurarlar (Tosyalı, 2010: 18).

3. Denetim Odağı

Denetim odağı kavramının kuramsal çerçevesini Rotter'ın (1989; 1966) üzerinde uzun yıllar çalıştığı "Sosyal Öğrenme Kuramı" oluşturmaktadır. Denetim odağı, bireyin davranışının sonuçlarıyla ilgili olumlu ya da olumsuz beklenti içinde olmasıdır. Bu beklentiler bireylerin davranış biçimlerinin önemli belirleyicileridir. Denetim odağı içten ve dıştan denetim odağı şeklinde sınıflandırılmaktadır. Buna göre bireyler başlarına gelen iyi veya kötü olayların sebeplerini algılama bakımından farklılaşmaktadırlar. Bireylerin yaşadıkları olayları nelerin kontrol ettiğine dair inançlarını ifade eden bu kavrama göre eğer bireyler başlarına gelen olayların ve sonuçlarının kendilerinin değil, şans, kader ve talih gibi dışsal ve çevresel olayların belirleyebileceğine inanıyorlarsa bu algılama dıştan denetim odağına işaret etmektedir (Durna ve Şentürk, 2012). Dıştan denetimli bireyler içinde yaşadıkları sosyal çevrenin kurallarına uymayı görev saymaktadırlar. Davranışlarını "başkaları ne der?" düşüncesiyle belirleyebilmekte ve başkalarının baskılarına yenik düşebilmektedirler. Çoğu kez kendi mutluluklarını bir başkasına bağımlılıkta (anne-baba, eş vb.) ve onları mutlu etmekte arayabilmektedirler (Alisinanoğlu, 2003: 98). Buna karşılık eğer bireyler başlarına gelen olayları ve durumları kendi davranışlarının bir sonucu olarak algılıyorlarsa bireyin sahip olduğu bu inanç, içten denetim odağı olarak belirtilmektedir (Solmuş, 2004). İçten denetimli bireylerde yaşantıların sonuçlarında kendi davranışlarının etkili olduğu inancı ve beklentisi egemen durumdadır (Dilmaç, 2008). Denetim odağının içten denetim ucuna yakın bireyler yaşadıkları olayların, çevrelerinde olup bitenlerin kendi denetimleri altında olduğuna ve yaşamlarını istedikleri yöne çevirebileceklerine inanmaktadırlar. Başarısızlıklarının sebebini dış faktörlerde değil kendi davranışlarında arayabilmektedirler. Kendi düşüncelerine önem vermekte ve başkalarının baskılarına yenik düşmeden kendi kararlarını uygulayabilmektedirler. Karar vermeden önce çok yönlü düşünmekte, olayların sonuçlarını göz önüne alarak karar vermektedirler. İçten denetimliler sorumluluklarını bilen, güvenilir ve uyumlu davranışlar gösterebilen bireylerdir (Dönmez, 1983: 39; Dönmez, 1987).

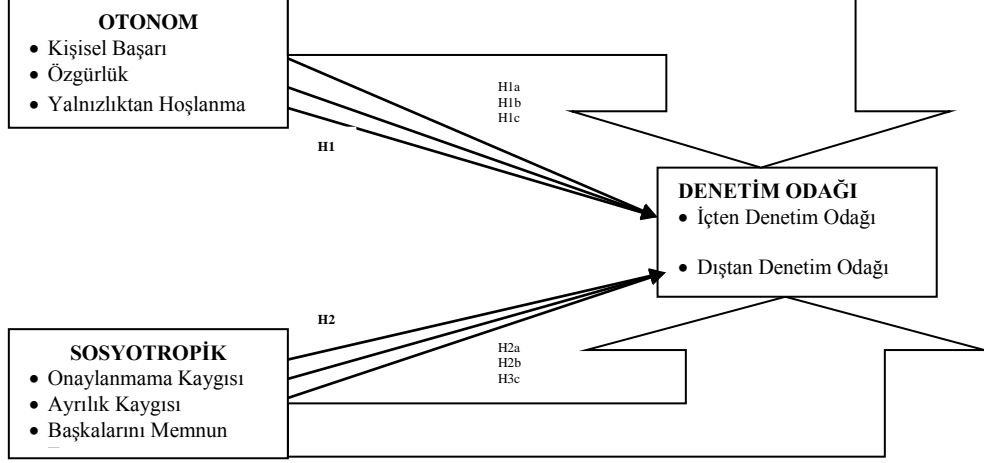
4. Kişilik Özelliklerinin Bir Girişimcilik Boyutu Olan Denetim Odağı Üzerindeki Etkisi

Otonom kişilik özelliği kişisel başarıya odaklanma, bağımsızlığa ve özgürlüğe önem verme ve çevre üzerinde kontrol sağlayabilme eğiliminde olma niteliklerini ifade etmektedir. Bu niteliklere sahip olan bireylerin içten denetimli kişiler olabilecekleri ve dolayısıyla girişimcilik başarılarının yüksek olabileceği ileri sürülmektedir. Çünkü içten denetimli bireyler çevrelerinde meydana gelen olayları kendilerinin etkileyebileceğine inanmaktadırlar. Bu nedenle içten denetimli bireyler çevresel koşulları değiştirme konusunda daha istekli davranmakta ve başarılı olmaya daha fazla önem vermektedirler (Basım ve Şeşen, 2008). Sosyotropik kişilik özelliği ise sosyal ilişkilere odaklanma ve dolayısıyla insanlarla ilişki kurma ve onaylanma ihtiyacında olmaya ilişkin niteliklerdir. Sosyotropik bireyler yetersiz güven ve özsaygı ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla sürekli olarak başka insanlarla bir arada olmayı, sevmeyi, sevilmeyi ve onaylanmayı isterler. Bu bağlamda sosyotropik kişilik özelliği ile dıştan denetim odağı arasında bir ilişkinin olabileceği ve sosyotropik bireylerin içten denetim odaklı olamayacakları varsayılmaktadır. Çünkü nasıl dıştan denetimli bireyler çevrelerinde meydana gelen olayları değiştiremeyeceklerini düşünmekteyseler, sosyotropik bireyler de dış çevreyi değiştirmek yerine başkalarından büyük ölçüde etkilenebilmektedirler.

Sonuç olarak, içten denetimli bireyler ile otonom kişilik özellikli kişiler çevrelerini kontrol edebilmek için daha fazla gayret göstermeleri ve daha fazla öğrenme eğiliminde olmaları, yeni bilgi elde etme konusunda daha istekli davranmaları ve erişilen bilgiyi daha iyi kullanma açısından benzer niteliklere sahiptirler (Çolakkadıoğlu, Önder ve Avcı, 2011). Bu bağlamda, genel olarak içten denetimli ve otonom kişilik özellikli bireylerin çevrelerindeki olayları düzenleyebileceklerine inanan ve değişime olumlu tepki verebilen bireyler oldukları söylenebilir. Bu nedenle içten denetimli ve otonom kişilik özellikli bireylerin belirsizliğe tolerans eğilimlerinin yüksek olması beklenmektedir. Çünkü yazın taramasında içten denetimli bireylerin belirsizliğe tolerans eğilimlerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Ayrıca çevresindeki olayları kendisinin düzenleyebileceğine inanan içten denetimlilerin ve otonom bireylerin çevresindeki olayları şans ve buna benzer değişkenlerle ilişkilendiren dıştan denetimlilere göre daha yenilikçi tutum sergilemeleri beklenebilir. Bu kapsamda yapılan bazı araştırmalarda; içten denetim odağı ile yenilikçilik ve risk alma arasında pozitif bir ilişki olduğu belirlenirken, yaratıcı düşünme tarzları bağlamında içten denetimlilerin esneklik ve orijinallik puanlarının daha yüksek olduğu ortaya çıkarılmıştır (Tabak, Erkuş ve Meydan, 2010). İçten denetimli bireyler ile otonom kişilik özellikli kişiler arasındaki bir başka benzerlikte çevre üzerinde kontrol sağlayabilme isteklerinden dolayı bir girişimcilik becerisi olarak algısal uyanıklık yetisine sahip olabilmeleri ve bu yeti vasıtasıyla çevredeki fırsatları görebilme yeteneğini kazanabilmeleridir. Son olarak içten denetimliler ile otonom kişilikli bireyler başarıma ihtiyaçları yüksek olan özgür olarak karar verme ve bağımsız (Durna ve Şentürk, 2012) olarak uygulayabilme konusunda kendilerine güvenleri bulunan kişilerdir.

5. Araştırmanın Amacı, Modeli ve Hipotezleri

Bu çalışma, öğrencilerin kişilik özellikleri ile bir girişimcilik boyutu olan denetim odağı arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla yapılmıştır. Teorik ve görgül çalışmalar esas alınarak hipotezler oluşturulmuş ve Şekil 1'de yer alan araştırma modeli geliştirilmiştir.

“H1: Otonom kişilik özelliği, içten denetim odağı üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir”

Ana hipotezimizin boyutlarına ilişkin alt hipotezlerimiz literatür taraması bağlamında ulaşılan araştırma bulgularına göre oluşturulmuştur.

Otonom kişilik özelliğinin başarı boyutuna baktığımızda, Gürol ve Atsan (2006), üniversite öğrencilerinin girişimcilik niteliklerini belirlemeye yönelik bir araştırma yapmışlar ve içten denetimli kişilerin daha fazla bireysel başarıya ulaşabilme eğiliminde olduklarını ve dolayısıyla daha girişimci bir yapıya sahip oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Yine üniversite öğrencileri üzerinde çalışan Çelik (1995) de öğrencilerin denetim odağının tercih sıralamasına ve başarısına etkisini araştırmış ve içten denetim odaklı öğrencilerin akademik başarılarının dıştan denetim odaklı öğrencilere göre daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Durna ve Şentürk (2012: 40) ise içten denetimli öğrencilerin dıştan denetimli öğrencilere göre bilgi ve becerilerindeki gelişimi denetleme ve bilişsel ve metabilişsel stratejileri kullanma açısından daha başarılı olduklarını saptamışlardır. Araştırmalarda ulaşılan bu bulgular teorik literatür bilgilerini de destekler niteliktedir. Çünkü içten denetim odaklı bireyler ileride davranışlarını belirlemede kendilerine katkı sağlayabileceğine inandıkları çevresel uyarıcılara ya da değişimlere dıştan denetim odaklı bireylerden daha çok duyarlılık gösterirler. Çevresel koşullar değiştiğinde daha fazla adım atarlar, yeteneklerine ve başarıya da başarısızlıklarına daha fazla önem verirler.

Atatürk Üniversitesi'nde öğrenim gören görsel sanatlar öğretmen adaylarının denetim odağı düzeyleri bazı değişkenlere göre karşılaştırılmış ve denetim odağı ile akademik başarı değişkeni arasında anlamlı bir fark bulunmuş olup, bu veriler bağlamında içten denetim odaklı öğretmen adaylarının akademik başarılarının yüksek olduğu görülmüştür. Araştırmalar, dıştan denetim odaklı bireylerle karşılaştırıldığında içten denetimlilerin, okul başarılarının daha yüksek olduğunu, entelektüel ve akademik etkinliklere daha fazla zaman ayırdıklarını özellikle yarışma ortamında daha üstün başarı gösterdiklerini ve toplumsal olaylarda daha aktif olduklarını göstermiştir (Dilmaç, 2008:1). Ayrıca içten denetim odaklı bireylerin verilen ödev ya da görevlere daha erken başlayıp daha erken bitirdiklerini

ve dıştan denetimli bireylere göre akademik başarılarının daha yüksek olduğunu göstermektedir (Jansenn ve Carton, 1999). İçten denetim odaklı bireyler, başarı ya da başarısızlıkla karşılaştıklarında, olası ortaya çıkabilecek sonucun sorumluluğunu tamamen kendilerine yüklemektedirler. Bu bağlamda; **“H1a: Otonom kişilik özelliğinin ‘kişisel başarı’ boyutunun (İçten Denetim Odağı) üzerinde olumlu bir etkisi vardır”** hipotezi oluşturulmuştur.

Otonom kişilik özelliğinin özgürlük boyutu değerlendirildiğinde, içten denetimlilerin diğerleriyle karşılaştırıldığında olumsuz etkilere daha fazla direnen, kişisel özgürlüklerinin sınırlandırılmasına güçlü bir tepki gösteren, kendilerini daha etkili, güvenli ve bağımsız kişiler olarak algılayan olumlu benlik kavramına sahip, atılgan ve girişimci kişiler olduklarını ortaya koymaktadır (Yeşilyaprak, 1990, 41-52). Bu bağlamda, **“H1b: Otonom kişilik özelliğinin ‘özgürlük’ boyutunun İDO üzerinde olumlu bir etkisi vardır”** hipotezi oluşturulmuştur.

Otonom kişilik özelliğinin ‘yalnızlıktan hoşlanma’ boyutuna baktığımızda, yalnız kalmaktan hoşnut olabilen bireyler diğerlerine göre daha az kaygıya kapılmaktadırlar. Ayrıca yalnızlığı sevenler zamanlarının büyük bir kısmını kendileri için harcamakta ve diğer insanların kendileri ile ilgili olarak ne düşündüklerini çok önemsememektedirler. Böylece bu bireyler daha az kaygılı ve daha az gergin kişilerdir. Bu durumda, **“H1c: Otonom kişilik özelliğinin ‘yalnızlıktan hoşlanma’ boyutunun İDO üzerinde olumlu bir etkisi vardır”** şeklinde bir hipotez geliştirilmiştir.

Martin ve arkadaşları (2005) yaptıkları araştırmada, denetim odağının sosyal beceriler ve insan ilişkileri üzerinde etkili olduğunu, dıştan denetimli bireylerin sosyal becerilerinin daha zayıf ve insan ilişkilerinin de daha yetersiz olduğunu saptamışlardır. Bu bağlamda **“H2: Sosyotropik kişilik özelliği dıştan denetim odağı üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir”** biçiminde hipotez geliştirilmiştir.

Sosyotropik kişilik özelliğinin ‘başkalarını memnun etme’ boyutunu ele aldığımızda, bilindiği gibi, dıştan denetim odaklı bireyler yaşadıkları sosyal çevrenin kurallarına uyum sağlamayı görev bilmekte olup, ‘acaba başkaları ne der?’ düşüncesiyle davranışlarını belirlemekte ve başkalarının baskılarına yenik düşebilmektedirler. Dıştan denetimliler çoğu zaman kendi mutluluklarını bir başkasına bağımlılıkta (Örn: anne-baba, eş vb.) bulmakta ve onları mutlu etmekte aramaktadırlar (Alisinanoğlu, 2003: 98). Bu bağlamda, **“H2a: Sosyotropik kişilik özelliğinin ‘başkalarını memnun etme’ boyutunun dıştan denetim odağı üzerinde olumlu bir etkisi vardır”** hipotezi oluşturulmuştur.

Sosyotropik kişilik özelliğinin ‘ayrılık kaygısı’ boyutuna baktığımızda denetim odağı üzerine yapılan araştırmalarda dıştan denetimli bireylerde kaygının ve başkalarını güçlü görme eğiliminin içten denetimlilere göre daha yüksek olduğu (Frazier ve Waid, 1999, 213-220), bu bireylerin yeteneklerini daha az ortaya koyma eğiliminde oldukları, çaresizlik duygularını daha yoğun yaşadıkları, başarı beklentilerinin ve özsaygı düzeylerinin daha düşük olduğu saptanmıştır (Davies, 1982, 241-244). Bu bağlamda, **“H2b: Sosyotropik kişilik özelliğinin ‘ayrılık kaygısı’ boyutunun dıştan denetim odağı üzerinde olumlu bir etkisi vardır”** hipotezi geliştirilmiştir.

Son olarak sosyotropik kişilik özelliğinin ‘onaylanmama kaygısı’ boyutunu ele aldığımızda, dıştan denetim odağına sahip bireyler yaşamlarını yönlendirme konusunda çaresizlik yaşama eğiliminde olup yaşamlarındaki bazı ödüllerin kendi çabalarından kaynaklanmadığına, sadece doğru yerde ve doğru zamanda bulunmanın getirdiği bir rastlantı olduğuna inanırlar (Solmuş, 2004:196). Ayrıca dıştan denetim odaklı bireyler, kendilerine olan güven eksikliği ve öz yeterlilik algılarının düşüklüğü nedeniyle onaylanmama kaygısı taşırlar. Bu sebepten dolayı **“H2c: Sosyotropik kişilik özelliğinin ‘onaylanmama kaygısı’ boyutunun dıştan denetim odağı üzerinde olumlu bir etkisi vardır”** biçiminde bir hipotez geliştirilmiştir.

6. Yöntem

6.1. Araştırmanın Örnekleme

2013 yılında toplam 4.026 öğrencinin eğitim görmekte olduğu Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi’nden kolayda örnekleme yöntemi ile seçilen 800 öğrenciye yüzyüze anket uygulanmış ve 581 anketin değerlendirilebilir nitelikte olduğu kararlaştırılmıştır. Kolayda örnekleme yönteminde kolayca ulaşılabılır birimleri seçmek suretiyle bir örnek oluşturulmaya çalışılır. Örneklemede birimlerinin seçimi görüşmeciler tarafından doğru zamanda doğru yerde bulunan birimler, gönüllü katılımcılar arasından yapılır. Zaman kısıtının bulunması, ana kütlelerin büyük olması ve dolayısıyla ulaşılabılır gerekli katılımcı sayısının çok olması nedeniyle kolayda örnekleme yöntemi seçilmiştir. Araştırmanın örneklemini oluşturan öğrencilerin %86,2’si (501) Kırgız, %11’i (64) Türk vatandaşıdır. Öğrencilerin %46,3’ü (269) şehirde, %15,8’i (92) kasabada ve %37,9’u (220) da köy ortamında yetişmişlerdir. Cinsiyet açısından öğrencilerin %66,1’i (384) kız, %33,2’si (193) ise erkektir. %27’si (157) kendisi dahil dört kardeş, %26,2’si (152) üç kardeş, %25,5’i (148) beş ya da daha fazla kardeş, %16,7’si (97) iki kardeş ve %4,1’i (24) de tek çocuk olan öğrencilerin %35,6’sı (207) en büyük çocuk, %27,5’i (160) en küçük, %23,2’si (135) ortanca, %6’sı (35) ikinci ve %3,3’ü (19) de dördüncü çocuktur. %48’i (279) İİBF’den, %23,8’i (138) İletişim Fakültesi’nden, %9,6’sı (56) Meslek Yüksek Okulu’ndan (Turizm Otelcilik), %9’u (52) Mühendislik Fakültesi’nden, %7,9’u (46) Edebiyat Fakültesi’nden ve %1,7’si (10) Veterinerlik Fakültesi’nden katılan öğrencilerin %31,5’i (183) birinci sınıfta, %26,9’u (156) üçüncü sınıfta, %25,6’sı (149) ikinci sınıfta ve %15,8’i (92) de dördüncü sınıfta eğitim görmektedir. Son olarak öğrencilerin akademik not ortalamalarına göre dağılımı; öğrencilerin %30,6’sının (178) not ortalaması 2,51-3 arasında, %23,6’sının (137) not ortalaması 3,01-3,5 arasında, %17,2’sinin (100) not ortalaması 2,01-2,5 arasında, %10,7’sinin (62) not ortalaması 3,51-4 arasında ve %10,2’sinin (59) de not ortalaması da 1-2 arasındadır.

6.2. Veri Toplama Araçları

Veri toplamada sosyotropi-otonomi ve denetim odağı ölçekleri kullanılmıştır.

6.2.1. Sosyotropi-Otonomi Ölçeği

İnsanlara bağımlı ve insanlardan özerk olmak üzere iki farklı kişilik özelliğini ölçen Sosyotropi-Otonomi Ölçeği (SOSOTÖ), 1983 yılında Beck ve arkadaşları tarafından geliştirilmiştir. Ölçeği Türkçe’ye Şahin ve arkadaşları uyarlamışlardır (Savaşır ve Şahin, 1997). 60 maddelik, iki farklı kişilik özelliğini ölçmeye yönelik olarak oluşturulan bir ölçektir. 30 madde sosyotropi alt ölçeğine, 30 madde otonomi alt ölçeğine aittir. Her bir madde, “sizi ne kadar tanımlıyor” sorusuna karşılık “hiç tanımlamıyor”dan başlayıp, “çok iyi tanımlıyor”a kadar giden yanıt seçenekleri olan

5 aşamalı likert tipindedir. Sosyotropi ve otonomi alt boyutlarının soru maddeleri karışık olarak yer almaktadır.

Bu çalışmada ölçeğin Türkçe'ye uyarlanan versiyonu kullanılmıştır. Şavaşır ve Şahin (1997), Beck ve arkadaşlarının ölçeğin iç tutarlılığı (sosyotropi için 0,89-0,94 arasında, otonomi için 0,83-0,95 arasında) oldukça yüksek bulduklarını belirtmektedirler. Türkiye'de yapılan bir çalışmada da ölçeğin iç tutarlılığı sosyotropi için 0,70-0,83 arasında, otonomi için 0,81 olarak bulunmuştur (Doğan, 2010: 58). Bu çalışmada ise sosyotropinin iç tutarlılığı 0,75 otonominin ise 0,85'tir. Sonuç olarak araştırmada kullanılan ölçeğin güvenilir olduğu söylenebilir.

Sosyotropi-Otonomi kişilik özelliğinin analizi sonucunda her iki kişilik özelliğini tanımlayabilen üçer boyut saptanmıştır. Sosyotropik kişilik özelliğinde; 'onaylanmama kaygısı', 'ayrılık kaygısı' ve 'başkalarını memnun etme' boyutları belirlenmiştir. Otonom kişilik özelliğinde ise 'kişisel başarı', 'özgürlük' ve 'yalnızlıktan hoşlanma' boyutları bulunmuştur. Sosyotropik kişilik özelliğinde onaylanmama kaygısı ("insanlara 'hayır' demek bana zor gelir", "diğer insanların beni sevmeleri, önemli başarılar elde etmemden daha önemlidir", "yeni tanıştığım bir kişinin beni beğendiğini ya da sevdiğini anlayamazsam rahatsız olurum", "diğerleri tarafından beğenilip/sevilmek ve onaylanmak benim için önemlidir", "biri benim dış görünüşümü eleştirdiğinde, diğer insanların da beni çekici bulmayacaklarını düşünürüm", "diğer insanların hoşlanmayacağını düşünerek söyleyeceğim şeyleri dikkatlice seçerim" ve "insanlar zayıf yönlerimi, hatalarımı bilirlerse, beni sevmeyecekler diye endişelenirim") toplam yedi maddeden oluşmaktadır. Ayrılık kaygısı boyutunda ise ("sevdiğim insanlardan ayrı olmak benim için zordur", "sevdiğim bir insanın öleceğini düşünerek çok endişelenirim", "eğer arkadaşım uzun süre aramazsa, beni unuttuğunu düşünerek endişelenirim", "sık sık ailemi ya da arkadaşlarımı düşündüğümü fark ederim", "geceleri evde tek başıma kaldığımda kendimi yalnız hissederim" ve "yaşlanmanın en kötü yanı yalnız kalmaktır") altı madde yer almaktadır. Başkalarını memnun etme boyutu kapsamında ("başkalarını rahatsız ettiğimi düşünmek bana kaygı verir", "diğer insanların duygularını incitmekten korkarım", "diğerlerini memnun etmek için kendime ters düşen işler yapmam", "diğer insanların yanındayken benden ne beklediklerinden emin olamazsam rahatsız olurum" ve "kendimi diğer insanlara hep iyi davranmak zorundaymış gibi hissederim") beş soru bulunmaktadır. Otonomi alt ölçeğinde kişisel başarı ("işimde başarılı olmak benim için arkadaş edinmekten daha önemlidir", "bir işi bitirmek bana göre o iş için verilecek ödülünden daha zevklidir", "bir amaç benim için önemliyse diğer insanların rahatsız etse bile o amaca ulaşmaya çalışırım", "bir amaca ulaştığım zaman insanlardan gelecek övgülerden çok o amaca ulaşmaktan ötürü memnunluk duyarım", "bir işi bitirmek, insanların o konuda nasıl tepki göstereceklerini düşünüp endişelenmekten daha önemlidir" ve "diğer insanlarla yakın ilişkiler içinde olmaktansa sürekli çalışıp iş çıkarmak benim için daha önemlidir") toplam altı sorudan oluşmaktadır. Özgürlük boyutunda ise ("özgür ve bağımsız olmak benim için önemlidir", "insanlar benim davranışlarımı ya da yaptığım işleri yönetmeye kalkarlarsa rahatsız olurum", "kalkıp istediğim yere gidebilme özgürlüğüne sahip olmak benim için çok önemlidir", "diğer insanların hedeflerini kabul etmektense kendi hedeflerimi ve standartlarımı kendim belirlemeyi tercih ederim", "insanların benim özel hayatıma ait konularda soru sormalarından ya da fikir vermelerinden hoşlanmam" ve "bir grubun üyesi olmaktansa kendine özgü bir birey olmayı daha değerli görürüm") altı madde yer almaktadır. Son olarak yalnızlıktan hoşlanma boyutu kapsamında ("yalnız başıma uzun yürüyüşler

yapmaktan hoşlanırım”, “çevremde başka insanların olmasına ihtiyaç duymadan bütün gün rahatça tek başıma kalabilirim”, “kendimi hasta hissettiğimde yalnız kalmayı tercih ederim” ve “yalnız başıma uzaklara gidip yeni yerler keşfetmeyi, araştırmayı severim”) dört soru bulunmaktadır.

6.2.2. Denetim Odağı Ölçeği

Çalışmada öğrencilerin denetim odağını ölçebilmek için Spector (1988) tarafından geliştirilen "Denetim Odağı Ölçeği" (DOÖ) uyarlanmıştır. DOÖ, bireylerin denetim inançlarını değerlendirebilmek için tasarlanmış 16 maddeden oluşan bir ölçektir. Bu ölçekten 8 madde alınmıştır; her bir madde, “düşüncelere hangi derecede katılıyorsunuz” sorusuna karşılık “hiç katılmıyorum”dan başlayıp, “tamamen katılıyorum”a kadar giden yanıt seçeneklerinden oluşan 5 aşamalı likert tipindedir (Ayinde, Ajila ve Akanni, 2012; Spector, 1988). Ölçek içten ve dıştan denetim odağı olmak üzere iki alt ölçeğe ayrılmıştır. Puanın yüksekliği içten denetimliliği; bireylerin olayları kendi davranışlarına bağlı olarak algıladıklarını, sonuçlar üzerinde kendilerinin etkili olduklarını göstermektedir. Puanın düşüklüğü ise dıştan denetimliliği; bireylerin olayları kendi davranışlarından bağımsız ve dış güçlerin denetiminde algıladıklarını, sonucu değiştirmenin genellikle kendi ellerinde olmadığına inanmalarını ifade etmektedir (Candangil ve Ceyhan, 2006). Ölçek uzman bilim adamları ve araştırmacı tarafından Türkçe'ye çevirmiş olup, Türkçe ölçek maddeleri, çevirinin özgün metne uygunluğu Türkçe anlaşılabilirliği ve ölçme değerlendirme açılarından konunun uzmanları tarafından birbirinden bağımsız olarak değerlendirilmiştir. Ölçeğin öğrenciler tarafından anlaşılabilirliğinin sınanması için ön uygulama yapılmıştır. Ön uygulamada içten denetim odağına ait Alpha katsayısı 0,64, dıştan denetim odağına ait Alpha katsayısı ise .65 çıkmıştır. Spector (1988) bu ölçeğin 0,75'ten 0,85'e kadar içsel uyumluluğa sahip olduğunu rapor etmiştir. Başka bir araştırmada da Spector'un denetim odağı ölçeğinin Alpha katsayısı 0,83 çıkmıştır (Coleman, Irving ve Cooper, 1999).

Denetim odağı analizinin sonucunda; içten denetim odağı ve dıştan denetim odağı olmak üzere iki boyut saptanmıştır. İçten denetim odağı alt ölçeği (“çalışma yaşamında başarı gösterebilen personel yükselir”, “işlerini iyi yapan çalışanlar genellikle ödüllendirilirler”, “iş kişinin aynasıdır” ve “çaba gösterdiklerinde çoğu insan işlerini iyi yapabilir”) toplam dört maddeden oluşmaktadır. Maddeler incelendiğinde, içten denetim odağının temel özelliklerinin teorik bilgilere uygun olarak başarının kişinin elinde olduğu, kişinin yapmış olduğu işin onun yansımaları olduğu, gerekli çabayı gösterdiğinde istediğini elde edebileceği görüşlerine dayanmaktadır. Dıştan denetim odağında ise (“istediğiniz bir işi bulabilmek, çoğu zaman bir şans meselesidir”, “para kazanmak esasında bir kismet işidir”, “gerçekten iyi bir iş bulabilmek için sizin yüksek mevkilerde akrabalarınızın ya da arkadaşlarınızın olması gerekir” ve “çok para kazanan insanlarla az para kazananlar arasındaki temel fark şanstır”) toplam dört soru yer almaktadır. Bu dört sorunun içeriği değerlendirildiğinde, bireyin istediğini elde edebilmesinde kader, kismet ve şansın etkili olduğu, kişinin çabasının çok da önemli olmadığı, çevreyi değiştiremediği ve önemli pozisyonlara gelebilmek için etrafınızda yetkin kişilerin bulunması gerektiği görüşüne dayanarak dıştan denetim odağı oluşturulmuştur.

6.3. Araştırmanın Değişkenleri

Araştırmada öğrencilerin kişilik özellikleri puan ortalaması bağımsız değişken, denetim odağı ise bağımlı değişken olarak kabul edilmiştir.

6.4. Verilerin Toplanması

Araştırma, öncelikle Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Rektörlüğü'nden yazılı izin daha sonra da araştırmanın yapılacağı bağlı fakülte/yüksekokul yönetiminden sözlü izin alındıktan sonra 03.02.2013 ve 25.03.2013 tarihleri arasında yapılmıştır. Veri, öğrencilere doldurtulan anketler vasıtasıyla toplanmıştır. Veri toplama formu Kırgızca ve Türkçe olarak hazırlanmış olup hangi formun doldurulacağı öğrencilerin tercihlerine bırakılmıştır. Anket formunu doldurmak öğrencilerin 25 dakikalarını almıştır. Son olarak veri toplama formunun doldurulmasında gönüllülük ilkesi esas alınmıştır.

6.5. Verilerin Değerlendirilmesi

Verilerin kodlanması ve değerlendirilmesi SPSS 21 programı kullanılarak bilgisayar ortamında yapılmıştır. İstatistiksel analizde sosyotropik-otonom kişilik özelliği ve alt boyutları ile denetim odağı ölçeği ve alt boyutlarının puan ortalamaları ile sapsmaları bulunmuştur. Sosyotropik-otonom kişilik özelliği ve alt boyutları ile denetim odağının alt boyutları arasındaki ilişkinin incelenmesinde öncelikle Pearson Korelasyon Analizi daha sonra ana hipotezlerin testi için Basit Doğrusal Regresyon Analizi, alt hipotezlerin testi için ise Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi uygulanmıştır.

7. Araştırmanın Bulguları

Araştırmaya katılanların sosyotropi alt boyutlarından onaylanma kaygısının 3,25 (ss=0,69) ayrılık kaygısının 3,43 (ss=0,60), başkalarını memnun etme kaygısının 3,31 (ss=0,63) ve sosyotropinin genel puan ortalamasının 3,34 (ss=0,54) olduğu bulunmuştur. Otonomi alt boyutlarından kişisel başarının 3,74 (ss=0,56), özgürlüğün 3,64 (ss=0,57), yalnızlıktan hoşlanmanın 3,46 (ss=0,65) ve otonominin genel puan ortalamasının 3,65 (ss=0,48) olduğu saptanmıştır. Katılımcıların denetim odağı alt boyutlarından içten denetim odağının 4,39 (ss=0,57), dıştan denetim odağının 4,25 (ss=0,64) ve denetim odağının genel puan ortalamasının 4,30 (ss=0,57) olduğu belirlenmiştir.

Araştırmada kullanılacak analiz yöntemlerinin belirlenmesi amacıyla verilerin normal dağılıma uyup uymadığı Kolmogorov-Smirnov Testi ile grup varyanslarının eşitliği ise Levene testi ile incelenmiştir. 0,05 anlamlılık düzeyinde verilerin normal dağılıma uygun olduğu grup varyanslarının da eşit olduğu belirlenerek parametrik yöntemlerin kullanılmasına karar verilmiştir. Öncelikle boyutlar arasındaki ilişkiyi ortaya koyabilmek ve ilişkinin yönünü ve gücünü test edebilmek amacıyla Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Boyutlar arasındaki ilişkiler Tablo 1'de görülebilir.

Tablo 1. Boyutlar Arasındaki İlişkileri Gösteren Korelasyon Analizi

Değişkenler	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. İçten Den.	-0,019	0,131(**)	0,172(**)	0,115(**)	0,036	0,228(**)	0,168(**)	0,207(**)	0,194(**)
20. Dıştan Den.	1	-0,035	-0,009	-0,040	-0,040	0,285(**)	0,248(**)	0,281(**)	0,152(**)
3. Otonom Kiş.		1	0,714(**)	0,781(**)	0,626(**)	0,026	0,031	0,003	0,033
4. Kişisel Baş.			1	0,409(**)	0,173(**)	0,107(**)	0,076	0,079	0,122(**)
5. Özgürlük				1	0,304(**)	0,034	0,011	0,059	0,012
6. Yalnız.Hoş.					1	-0,076	-0,045	-0,114(**)	-0,019
7.Sos. Kiş.						1	0,854(**)	0,818(**)	0,789(**)
8.Onyılınma K.							1	0,485(**)	0,544(**)
9. Ayrılık Kay.								1	0,521(**)
10. Baş.Mem.Et									1

p<.01

Tablo 1'de görüldüğü gibi, korelasyon değerlerine göre, otonom kişilik özelliği ile içten denetim odağı arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır ($r=0,131$, $p<0,01$). Otonom kişilik özelliğinin alt boyutlarına bakıldığında, içten denetim odağı ile kişisel başarı ($r=0,172$, $p<0,001$) ve özgürlük ($r=0,115$, $p<0,01$) boyutları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki varken, yalnızlıktan hoşlanma ile içten denetim odağı arasında anlamlı bir ilişki ($r=0,036$, $p>0,05$) yoktur. Bu ilişkiler anlamlandırıldığında, kişisel başarı, özgürlük ve dolayısıyla bu boyutlar bağlamında otonom kişilik özelliği arttığında içten denetim odağında düşük düzeyde de olsa bir yükselme görülür. Otonom kişilik özelliği dıştan denetim odağı ile ilişkilendirildiğinde, bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı ($r=-0,035$, $p>0,05$) söylenebilir.

Sosyotropik kişilik özelliğini denetim odağı açısından incelediğimizde, sosyotropik kişilik özelliğinin hem içten denetim odağı ($r=0,228$, $p<0,001$) hem de dıştan denetim odağı ($r=0,285$, $p<0,001$) ile pozitif yönlü anlamlı ilişkilerin var olduğu görülebilir. Sosyotropik kişilik özelliğinin alt boyutlarına baktığımızda, içten denetim odağı ile onaylanmama kaygısı ($r=0,168$, $p<0,001$), ayrılık kaygısı ($r=0,207$, $p<0,001$) ve başkalarını memnun etme ($r=0,194$, $p<0,001$) arasında ve aynı şekilde dıştan denetim odağı ile onaylanmama kaygısı ($r=0,248$, $p<0,001$), ayrılık kaygısı ($r=0,281$, $p<0,001$) ve başkalarını memnun etme ($r=0,152$, $p<0,001$) arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişkinin var olduğu görülebilir. Fakat onaylanmama ve ayrılık kaygısı ile dıştan denetim odağı arasındaki ilişkinin içten denetim odağı ile olan ilişkilerden daha yüksek olduğu belirtilebilir.

Son olarak otonom ve sosyotropik kişilik özellikleri ile onların alt boyutları arasındaki ilişkilere baktığımızda, beklenildiği gibi otonom kişilik özelliği ile kişisel başarı ($r=0,714$, $p<0,001$), özgürlük ($r=0,781$, $p<0,001$) ve yalnızlıktan hoşlanma ($r=0,626$, $p<0,001$) arasında pozitif yönlü yüksek düzeyli anlamlı ilişkilerin var olduğu söylenebilir. Aynı şekilde sosyotropik kişilik özelliği ile onaylanmama kaygısı ($r=0,854$, $p<0,001$), ayrılık kaygısı ($r=0,818$, $p<0,001$) ve başkalarını memnun etme ($r=0,789$, $p<0,001$) arasında pozitif yönlü yüksek düzeyli anlamlı ilişkilerin varlığı görülebilir. Bu durumda sosyotropik kişilik özelliğinin alt boyutlarıyla olan ilişkilerinin otonom kişilik özelliğinin alt boyutlarıyla olan ilişkilerden daha yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca otonom kişilik özelliği ile sosyotropik kişilik özelliği arasında bir ilişkinin olmadığını ($r=0,026$, $p>0,05$) belirtebiliriz. Bu çalışmada öne sürülen hipotezleri test edebilmek için sekiz farklı regresyon modeli oluşturulmuştur. Birinci ana hipoteze ilişkin model, Tablo 2'de görülebilir.

Tablo 2'de görüldüğü gibi, ANOVA tablosuna göre regresyon modeli anlamlıdır ($F=10,102$, $p<0,05$). Coefficient tablosu incelendiğinde, beta değerinin pozitif ($\beta=0,145$) olduğu görülmektedir. Beta değerinin pozitif olması, katılımcıların otonom kişilik özellikleri ile içten denetim odağı arasında aynı yönlü ve pozitif bir ilişkinin olduğunu gösterir. Bu değerler, katılımcıların otonom kişilik özelliği algılarındaki bir birimlik artışın içten denetim odağındaki algılarını %14 düzeyinde etkileyeceği anlamına gelmektedir. Regresyon kat sayısının anlamlılığına ilişkin t değerine bakıldığında, ($t=3,178$), otonom kişilik özelliğinin, katılımcıların içten denetim odağı algıları üzerinde önemli bir etkisinin olduğu görülebilir. Buna göre, otonom kişilik özelliği içten denetim odağının anlamlı bir yordayıcısıdır. Ayrıca analiz sonuçları, otonom kişilik özelliğinin katılımcıların içten denetim odağına

ilişkin toplam varyansın %1,7'sini açıkladığını göstermektedir. İkinci ana hipoteze ilişkin model, Tablo 3'te görülebilir.

Tablo 2. Otonom Kişilik Özelliğinin İçten Denetim Odağı Üzerine Etkisine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

ANOVA					
Varyansın Kaynağı	SD	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Regresyon	1	4,065	4,065	10,102	0,002
Residual (kalan)	579	232,973	0,402		
Genel	580	237,037			

Coefficient			
Değişken	Beta	T	p
Sabit Sayı	3,745	22,147	0,000
Otonom Kişilik	0,145	3,178	0,002
Bağımsız Değişken (Neden): Otonom Kişilik			
Bağımlı Değişken (Sonuç): İçsel Denetim Odağı			

Regresyon Analizi						
Değişkenler		R ²	Std. Beta	β	t	p
Bağımlı	Bağımsız					
İçten denetim odağı	Otonom kişilik özelliği	0,017	0,131	0,145	3,178	0,002

Tablo 3. Sosyotropik Kişilik Özelliğinin Dıştan Denetim Odağı Üzerine Etkisine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

ANOVA					
Varyansın Kaynağı	SD	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Regresyon	1	34,083	34,083	51,361	0,000
Residual (kalan)	579	384,222	0,664		
Genel	580	418,306			

Coefficient			
Değişken	Beta	T	p
Sabit Sayı	1,727	10,924	0,000
Sosyotropik Kişilik	0,344	7,167	0,000
Bağımsız Değişken (Neden): Sosyotropik Kişilik			
Bağımlı Değişken (Sonuç): Dıştan Denetim Odağı			

Regresyon Analizi						
Değişkenler		R ²	Std. Beta	β	t	p
Bağımlı	Bağımsız					
Dıştan denetim odağı	Sosyotropik kişilik özelliği	0,081	0,285	0,344	7,167	0,000

Tablo 3'te görüldüğü gibi, ANOVA tablosuna göre regresyon modeli anlamlıdır (F=51,361, p<0,05). Coefficient tablosu incelendiğinde, beta değerinin pozitif (β=0,344) olduğu görülmektedir. Beta değerinin pozitif olması, katılımcıların

sosyotropik kişilik özellikleri ile dıştan denetim odağı arasında aynı yönlü ve pozitif bir ilişkinin olduğunu gösterir. Bu değerler, katılımcıların sosyotropik kişilik özelliği algılarındaki bir birimlik artışın, dıştan denetim odakları algılarını %34 düzeyinde etkileyeceği anlamına gelmektedir. Regresyon kat sayısının anlamlılığına ilişkin t değerine bakıldığında, ($t=7,167$), sosyotropik kişilik özelliğinin katılımcıların dıştan denetim odağı algıları üzerinde önemli bir etkisinin olduğu söylenebilir. Buna göre, sosyotropik kişilik özelliği dıştan denetim odağının anlamlı bir yordayıcısıdır. Ayrıca analiz sonuçları, sosyotropik kişilik özelliğinin katılımcıların dıştan denetim odağına ilişkin toplam varyansın %8,1'ini açıkladığını göstermektedir. Alt hipotezlere ilişkin regresyon modelleri Tablo 4'te görülebilir.

Tablo 4. Alt Hipotezlere İlişkin Regresyon Modeli

Boyutlar	Bağımlı Değişken		Boyutlar	Bağımlı Değişken	
Bağımsız Değişkenler	İçten Denetim		Bağımsız Değişkenler	Dıştan Denetim	
<i>Otonom Kişilik</i>	β	t	<i>Sosyotropik Kişilik</i>	β	t
Kişisel Başarı	0,150	3,346**	Onaylanmama Kaygısı	0,169	3,447**
Özgürlük	0,056	1,195	Ayrılık Kaygısı	0,230	4,755**
Yalnızlıktan Hoşlanma	-0,007	-0,168	Başkalarını Memnun Etme	-0,060	-1,187
F	6,350**		F	20,767**	
R	0,179		R	0,312	
R²	0,032		R²	0,097	
Düzeltilmiş R²	0,027		Düzeltilmiş R²	0,093	
N	581		N	581	
*p<0,05, **p<0,01			*p<0,05, **p<0,01		

Tablo 4'de görüldüğü gibi, otonom kişilik özelliği ile içten denetim odağı arasındaki ilişkiyi araştıran regresyon analizi sonucunda korelasyon %17,9, determinasyon katsayısı %3,2 ve düzeltilmiş determinasyon katsayısı da %2,7 çıkmıştır. 6,350 olan F değerinin anlamlılığı 0,000'dır. Bu değer, 0,01'den küçük olduğu için regresyon modelinin anlamlı olduğu söylenebilir. F değerinin otonom kişilik özelliğinin içten denetim odağındaki değişmelerin %2,7'sini açıkladığı görülmektedir. Otonom kişilik özelliğinin sadece kişisel başarı boyutu ($\beta=0,150$, $p<0,01$) içten denetim odağı üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir. Bu boyutun sözkonusu etkisi otonom kişilik özelliğinin diğer boyutu olan özgürlük boyutunun korelasyon analizinde ortaya çıkan etkisini gölgelemiştir.

Sosyotropik kişilik özelliği ile dıştan denetim odağı arasındaki ilişkiyi gösteren regresyon analizi sonucunu değerlendirdiğimizde, korelasyonun %31,2, determinasyon katsayısının %9,7 ve düzeltilmiş determinasyon katsayısının da %9,3 olduğunu görebiliriz. 20,767 olan F değerinin anlamlılığı 0,00'dır. Bu değer, 0,01'den küçük olduğu için regresyon modelinin anlamlı olduğu söylenebilir. F değerinin bağımsız sosyotropik kişilik özelliğinin dıştan denetim odağındaki değişmelerin %9,3'ünü açıkladığı görülmektedir. Sosyotropik kişilik özelliğinin onaylanmama kaygısı ($\beta=0,169$, $p<0,01$) ve ayrılık kaygısı boyutları ($\beta=0,230$, $p<0,01$) dıştan denetim odağı üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir. Bu boyutun sözkonusu etkisi sosyotropik kişilik özelliğinin diğer boyutu olan başkalarını memnun etme boyutunun korelasyon analizinde ortaya çıkan etkisini gölgelemiştir.

İstatistiki analizlerle test edilen hipotezlerin kabul/ret sonuçları Tablo 5'te görülebilir.

Tablo 5. Hipotezlerin Kabul/Ret Sonuçları

Hipotezler	Sonuçlar
H1: Otonom kişilik özelliği içten denetim odağı üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir	Kabul
H1a: Otonom kişilik özelliğinin 'kişisel başarı' boyutunun İDO üzerinde olumlu bir etkisi vardır	Kabul
H1b: Otonom kişilik özelliğinin 'özgürlük' boyutunun İDO üzerinde olumlu bir etkisi vardır	Ret
H1c: Otonom kişilik özelliğinin 'yalnızlıktan hoşlanma' boyutunun İDO üzerinde olumlu bir etkisi vardır	Ret
H2: Sosyotropik kişilik özelliği dıştan denetim odağı üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir	Kabul
H2a: Sosyotropik kişilik özelliğinin 'başkalarını memnun etme' boyutunun dıştan denetim odağı üzerinde olumlu bir etkisi vardır	Ret
H2b: Sosyotropik kişilik özelliğinin 'ayrılık kaygısı' boyutunun dıştan denetim odağı üzerinde olumlu bir etkisi vardır	Kabul
H2c: Sosyotropik kişilik özelliğinin 'onaylanmama kaygısı' boyutunun dıştan denetim odağı üzerinde olumlu bir etkisi vardır	Kabul

Tablo 5'te görüldüğü gibi, otonom kişilik özelliğinin içten denetim odağı üzerinde olumlu bir etkisi olmakla birlikte alt boyutlarından sadece kişisel başarının içten denetim odağı üzerinde olumlu yönde bir etkisi bulunmaktadır. Sosyotropik kişilik özelliğinin ise dıştan denetim odağı üzerinde olumlu bir etkisi olup, aynı şekilde ayrılık kaygısı ve onaylanmama kaygısı da dıştan denetim odağını olumlu yönde etkilemektedir.

8. Yorum ve Tartışma

İnsana verilen değer ve önemin arttığı günümüz bilgi çağında bireyleri doğru anlayabilmek ve yönlendirebilmek, onların doğuştan getirdikleri ve sonradan kazandıkları kişilik özelliklerini bilmeyi gerektirir. Çünkü bireylerin kişilik özellikleri bilindiğinde, onlarda var olan potansiyelin daha kolay bir şekilde görülebileceğine ve anlaşılabilmesine inanılmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, sosyotropik ve otonom kişilik özelliklerinin içten denetim odağı ve dıştan denetim odağı üzerindeki etkisini belirlemektir. Belirtildiği gibi, sosyotropik-otonom kişilik ayrımı kişilik kuramları bağlamında henüz yapılmış bir sınıflandırma olup; bu, daha çok psikoloji alanında çalışılan bir konudur. Literatür taraması yapıldığında yönetim yazınında bu alanda bir boşluğun var olduğu görülmüştür. Psikoloji alanında dahi henüz yeni olan bu konuyu başka alana taşımak ve şimdye kadar hiç incelenmemiş olan denetim odağı ile ilişkilendirmek suretiyle literatüre özgün bir çalışma kazandırabilmek için bu amaç belirlenmiştir. Bu amaca ulaşıldığında bu iki değişken arasında bir ilişkinin var olup/olmadığı saptanmış olacaktır. Böylece bir girişimcilik özelliği olduğu saptanan içten denetim odağı ile otonom kişilik özelliği arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunduğu, otonom kişilik özelliğinin de bir girişimci kişilik özelliği olduğu sonucuna ulaşılabilecektir.

Bu amaçla bireyin başka kişilerle pozitif etkileşim gösterebilme özelliği olarak ifade edilen sosyotropik kişilik özelliğinin kişinin olumlu ya da olumsuz kendisini etkileyen olayları kader, şans ve talih gibi kendi dışındaki güçlere atfetmesi olan dıştan denetim odağı inancı üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu düşünülmüştür. Benzer şekilde özgür ve bağımsız hareket etmekten, çevreyi kontrol altına almaktan ve başarılı olmakta mutlu olmayı ifade eden otonom kişilik özelliğinin başına gelen olayları ve durumları kendi davranışlarının bir sonucu olarak algılayan ve çevresel

koşulları değiştirme konusunda daha fazla adımlar atan içten denetim odağı inancı üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu düşünülmüştür.

Bu araştırmada öncelikle birinci ana hipotezin testi sonucunda, otonom kişilik özelliğinin içten denetim odağının anlamlı bir yordayıcısı olduğu bulunmuştur. Bu, otonom kişilik özelliği algılarındaki bir birimlik artışın içten denetim odağındaki algılarını %14 düzeyinde artıracığı anlamına gelmektedir. Ayrıca otonom kişilik özelliği, içten denetim odağına ilişkin toplam varyansın %1,7'sini açıklamaktadır. Ulaşılan bu bulgu literatüre önemli bir kazanım sağlamıştır. Çünkü literatür tarandığında görüldüğü gibi, denetim odağı ile pek çok değişken (girişimcilik tutumları, yenilikçi birey davranışları, sendikaya bağlılık, öz-saygı düzeyleri, öz yeterlilik algısı, stresle başa çıkma, kendilik algısı, kendini kabul, düşünme stilleri ve atılganlık) arasında ilişki araştırılmış olup, sosyotropik-otonom kişilik özelliği ile ilişkisini araştıran herhangi bir çalışmaya rastlanamamıştır.

Gerek korelasyon analizinin gerekse de regresyon analizinin sonucunda otonom kişilik özelliği ile içten denetim odağı arasında bulunan bu anlamlı ilişki elde edilince, otonom kişilik özelliğinin alt boyutlarının da içten denetim odağı üzerinde etkisi bulunabileceği yönünde hipotezler geliştirilmiştir. Ancak tüm boyutlar için beklenen sonuçlara ulaşılamamıştır; çünkü otonom kişilik özelliğinin 'kişisel başarı' alt boyutu içten denetim odağı üzerinde etkili iken 'özgürlük' ve 'yalnızlıktan hoşlanma' boyutlarının içten denetim odağı üzerinde etkili olmadığı sonucuna ulaşılabilmektedir. 'Kişisel başarı' otonom kişilik özelliğinin önemli bir özelliği olmakla birlikte içten denetim odaklı bireylerin de gereksinim duydukları bir ihtiyaçtır. Çünkü içten denetim odaklı bireyler yaşadıkları olayların ortaya çıkmasında şansa, kadere ve talihe inanmayan, çevreyi değiştirebilecek güçlerinin bulunduğunu düşünen ve başarı ya da başarısızlıklarının sebebinin kendilerinin olduğunu kabullenen kişilerdir. İşte bu yüzden içten denetim odaklı bireyler çalıştıklarında başarıya ulaşabileceklerine inanmakta olup, başarıya ihtiyacı hisseden kişilerdir. Ulaşılan bu bulgu, teorik olarak literatür tarafından desteklendiği için beklenen bir sonuçtur.

İkinci ana hipotezin testi sonucunda, sosyotropik kişilik özelliğinin dıştan denetim odağının anlamlı bir yordayıcısı olduğu bulunmuştur. Bu, sosyotropik kişilik özelliği algılarındaki bir birimlik artışın, dıştan denetim odağındaki algılarını %34 düzeyinde artıracığı anlamına gelmektedir. Ayrıca sosyotropik kişilik özelliği dıştan denetim odağına ilişkin toplam varyansın %8,1'ini açıklamaktadır. Ulaşılan bu bulgular bağlamında, iki ana hipotez sonuçları karşılaştırıldığında her ikisinde de otonom/ya da sosyotropik kişilik özelliğinin ilgili denetim odağının anlamlı bir yordayıcısı bulunduğu saptanmış; ancak sosyotropik kişilik özelliğinin dıştan denetim odağını yordama derecesi otonom kişilik özelliğinin içten denetim odağını yordama derecesine göre daha yüksek bulunmuştur. Elde edilen bu bulgu da gerçekten literatüre önemli bir katkı sağlamıştır.

Sosyotropik kişilik özelliğinin alt boyutlarına baktığımızda, 'onaylanmama kaygısı' ve 'ayrılık kaygısı'nın dışsal denetim odağı üzerinde etkili olduğu, buna karşılık 'başkalarını memnun etme' boyutunun bir etkisinin bulunmadığı saptanmıştır. Ayrıca 'ayrılık kaygısı'nın dıştan denetim odağı üzerindeki etkisi 'onaylanmama kaygısı'na göre daha yüksek çıkmıştır. 'Onaylanmama kaygısı' ve 'ayrılık kaygısı'nın dıştan denetim odağının yordayıcıları olmaları nedeniyle teorik olarak

henüz literatürde yer almayan bu iki değişkenin dıştan denetim odaklı bireylerin yaşadıkları duygular oldukları söylenebilir.

Son olarak sosyotropik kişilik özelliği ile otonom kişilik özelliği arasında bir ilişki görülmemiştir. Çünkü bu iki kişilik özelliği birbirinin karşıtıdır. Ancak karşıt iki kişilik özelliği olmasına karşın yazında insanoğlunun sosyal bir yaratık olması nedeniyle otonom kişilik özellikli bireyler için de sosyal ilişkilerin olması gerektiği belirtilmektedir. Literatürdeki çalışmalar da paralel görüşlere sahiptir: Çünkü Kağıtçıbaşı (1996), bir kişinin hem özerk hem de başkaları ile çok ilişkili olabileceğini, farklı zamanlarda hem bireyci hem de toplulukçu yaklaşımları sergileyebileceğini vurgulamaktadır. Kabakçı (2001) da çalışmasında sosyotropik-otonom kişilik özelliklerinin, her insanda farklı düzeyde ve birlikte bulunabileceği varsayımı ile hareket etmiş ve sosyotropi ile otonomi, iki kutuplu hale dönüştürülmemiştir.

Tüm bu bulguların yanında çalışmamızın bazı sınırlılıklar içerdiğini belirtebiliriz. Öncelikle öğrencilerin sosyotropik-otonom kişilik özellikleri ve denetim odakları ölçek sonuçları ile değerlendirildiğinden bulguların subjektif olması kaçınılmazdır. Araştırmanın diğer bir sınırlılığı elde edilen sonuçların genelleştirilmesi ile ilgilidir. Çünkü araştırmada kullanılan örneklem, sadece Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi'nde eğitim görmekte olan öğrencileri kapsamaktadır. Dolayısıyla, örneklem grubunun daha geniş tutulduğu ve farklılaştırıldığı çalışmalar daha sağlıklı sonuçlara ulaşabilme imkanını sağlayabilecektir.

9. Referanslar

- Aghaee, N. G. ve Ören, T. (2004). Effects of cognitive complexity in agent stimulation. *Summer Computer Stimulation Conference* içinde (15-19. ss.).
- Alisanoğlu, F. (2003). Çocukların denetim odağı ile algıladıkları anne tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 97-108.
- Altın, A., Samioğlu, A. ve Uslu, M. (2013). Comparison of locus of control for students at school of physical education and sports with regard to some variables. *Turkish Journal of Sport and Exercise*, 15(1), 84-87.
- Ayinde, A. T., Ajila, C. O. ve Akanni, A. A. (2012). Locus of control and job status as mediators of employees' perception of downsizing and organizational commitment in selected ministries and parastatals in Nigeria. *Research on Humanities and Social Sciences*, 2(8), 65-74.
- Basım, H. N. ve Şeşen, H. (2008). Çalışanların kontrol odaklarının örgüt içi girişimcilik tutumları ile ilişkisi: Kamu sektöründe bir araştırma. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 49-64.
- Clayton, P. J. ve Barrett, E. (Ed.). (1983). *Treatment of depression: Old controversies and new approaches*. New York, Raven Press.
- Beck, A. T. (1987). Cognitive models of depression. *Journal of Cognitive Psychotherapy: An International Quarterly*, 1, 5-37.
- Candangil, S. Ö. ve Ceyhan, A. A. (2006). Denetim odakları farklı lise öğrencilerinin bazı kişisel özelliklerine göre karar vermede öz-saygı ve stres düzeyleri. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 71-88.
- Coleman, D. F., Irving, G. P. ve Cooper, C. L. (1999). Another look at the locus of control-organizational commitment relationship: It depends on the form of commitment. *Journal of Organizational Behavior*, 20, 995-1001.
- Çelik, H. (1995). *Üniversite öğrencilerinin denetim odağının üniversite tercih sıralamasına ve başarısına etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul

- Çolakkadıoğlu, O., Önder, F. C. ve Avcı, R. (2011). Ergenlerde kontrol odağını yordamada karar verme ve problem çözmenin rolü. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(2), 317-330.
- Dasch, K. B., Cohen, L. H., Sahl, J. C. ve Gunthert, K. C. (2008). Moderating effects of sociotropy and autonomy on affective and self-esteem reactivity to daily stressors. *Cogn. Ther. Res.*, 32, 177-195.
- Davies, G. M. (1982). Perceived self-efficacy outcome expectancies and negative mood states and stage real disease. *Journal of Abnormal Psychology*, 91, 241-244.
- Dilmaç, O. (2008). Görsel sanatlar öğretmen adaylarının denetim odaklarına ilişkin algılarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 20, 1-14.
- Doğan, H. (2010). *Evlü bireylerin sosyotropik-otonomik kişilik özellikleriyle evliliklerinde çatışma yaşama durumları arasındaki ilişki* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana
- Doğan, T. (2013). Beş faktör kişilik özellikleri ve öznel iyi oluş. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 14(1), 56-64.
- Dönmez, A. (1983). Denetim odağı (locus of control) ve çevre büyüklüğü. *A. Ü. Eğitim Bilimleri Dergisi*, 16(1), 37-47.
- Dönmez, A. (1987). Denetim odağı: Temel araştırma alanları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 19(1), 260-275.
- Duma, U. ve Şentürk, F. K. (2012). Üniversite öğrencilerinin denetim odaklarını çeşitli değişkenler yardımıyla tespit etmeye yönelik bir çalışma. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(15), 37-48.
- Frazier, L.D. ve Waid, L.D. (1999). Influences on anxiety in later life: The role of health status, health perceptions and health locus of control. *Aging and Mental Health*, 3(3), 213-220.
- Gürol, Y. ve Atsan, N. (2006). Entrepreneurial characteristics amongst university students. *Education and Training*, 48(1), 25-38.
- Jansenn, T. ve Carton, J. S. (1999). The effect of locus of control and task difficulty on procrastination. *The Journal of Genetic Psychology*, 160(4), 436-442.
- Kabakçı, E. (2001). Üniversite öğrencilerinde sosyotropik/otonomik kişilik özellikleri, yaşam olayları ve depresif belirtiler. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 12(4), 273-282.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1996). Özerk-ilişkisel benlik: Yeni bir sentez. *Türk Psikoloji Dergisi*, 11(37), 36-43.
- Leung, S. L., Bozionelos, N. (2004). Five-factor model traits and the prototypical image of the effective leader in the Confucian culture. *Employee Relations*, 26(1), 62-71.
- Martin, R., Charles, K., Epitropaki, O. ve McNamara, R. (2005). The role of leader-member exchanges in mediating the relationship between locus of control and work reactions. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 78(1), 141-147.
- Mccrae, R. R. ve John, O. P. (1992). An introduction to the five-factor model and its applications. *Journal of Personality*, 60, 175-215.
- Morgan, C. T. (1999). *Psikolojiye giriş*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Norman, W. T. (1963). Toward an adequate taxonomy of personality attributes: Replicated factor structure in peer nomination personality ratings. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 66, 564-583.
- Otacıoğlu, S. G. (2008). Müzik öğretmenlerinin sosyotropik ve otonomik kişilik özellikleri ile depresyon düzeyleri üzerine ilişkisel bir araştırma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 35-50.
- Özdemir, L. (2015). Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi öğrencilerinin sosyotropik-otonom kişilik özellikleri ile girişimcilik eğilimleri arasındaki ilişki. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 13(25), 115-139.
- Pollard, K. (2003). Searching for autonomy. *Midwifery*, 19, 113-124.
- Rauch, A. ve Frese, M. (2007). Let's put the person back into entrepreneurship research: A meta-analysis on the relationship between business owners' personality traits, business creation, and success. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 16(4), 353-385.

- Rotter, J. B. (1966). Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychological Monographs*, 80, 1-28.
- Rotter, J. B. (1989). Internal versus external control of reinforcement a case history of a variable. *American Psychologist*, 44(4), 625-626.
- Sato, T. ve Gonzalez, M. A. (2009). Interpersonal patterns in close relationships: The role of sociotropy–autonomy. *British Journal of Psychology*, 100, 327-345.
- Sato, T. ve Mccann, D. (2007). Sociotropy–autonomy and interpersonal problems. *Depression and Anxiety*, 24,153-162.
- Savaşır, I. ve Şahin, N. H. (1997). *Bilişsel davranışçı terapilerde değerlendirme: Sık kullanılan ölçekler*. Türk Psikoloji Derneği Yayınları.
- Solmuş, T. (2004). İş yaşamı, denetim odağı ve beş faktörlük kişilik modeli. *Türk Psikoloji Bülteni*, 10(34-35), 196-205.
- Spector, P. E. (1988). Development of the work locus of control scale. *Journal of Occupational Psychology*, 61, 335-340.
- Şahin, N., Ulusoy, M. ve Şahin, N. (1993). Exploring the sociotropy-autonomy dimensions in a sample of Turkish psychiatric inpatients. *Journal of Clinical Psychology*, 49(6), 751-763.
- Şahin, N., Ulusoy, M. ve Şahin, N. (2003). Exploring the sociotropy-autonomy dimensions in a sample of Turkish psychiatric inpatients. *Journal of Clinical Psychology*, 59(10), 1055-1068.
- Tabak, A, Erkuş, A. ve Meydan, C. H. (2010). Denetim odağı ve yenilikçi birey davranışları arasındaki ilişkiler: Belirsizliğe tolerans ve risk almanın aracılık etkisi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 159-176.
- Tosyalı, M. (2010). *Evli bireylerde bağımlı ve özerk (sosyotropik-otonomik) kişilik özellikleri, empati ve mutluluk düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir
- Tuncer, D., Arpacı, T., Ayhan, Y., Böge, E. ve Üner, M. (1992). *Pazarlama*. Ankara: Gazi Yayınları.
- Yeşilyaprak, B. (1990). Denetim odağının belirleyicileri ve değişime ilişkin araştırmalar: Bir eleştirel değerlendirme. *Psikoloji Dergisi*, 7(25), 41- 52.